

„A kultúra – kihelyezés és kihelyezettség. A folytonosan változó szellemi lét tárgyiasult, kézzel fogható, örökölhető megnyilvánulása. Én ezért jobban szeretek kultuszról beszélni, ami közelebb van az ember belső világához. Mélyebb és fenntartóbb. A kultusz már szakrális dimenzió. Úgy vélem azonban, hogy még ez sem a megfelelő válasz a kérdésre. Szerintem az egyetlen helyes válasz, a „titkok titka” az ember, s egy közösség szellemi tevékenységének legmélyén munkáló sajátos őszerejű szellem, a géniusz. Ennek önálló, titkos élete és hatóereje van. Ez nem DNS-kérdés. Ez kizárólag szellemi kategória. Itt azonban, ahol élünk, ez a szó sajnos ma nem kimondható, nem használható. A szellem uralmát, és nem a hegemon, pusztán racionális közeget idézi, ezért nem szereti a hatalom – egyik hatalom sem. Magyar géniusz – ennél idejétmúltabb, elképesztőbb fogalmat nemigen lehet kimondani a mai Magyarországon. Kimondásáért a szellem embere gyakorlatilag a közélet periferiájára szorulhat. Magyarországon önazonosság-skizofrénia van. Márpedig minden szellemi és művészi teljesítmény mögött ott áll valami időn kívüli érzet, előkép, látomás, valami akarat, ami közvetlenül nem megfogható, a szó tárgyias értelmében nincs is. Ám „Csak ami nincs, annak van bokra, csak ami lesz, az a virág” – írja József Attila. Halhatatlan sorok ezek. Hogy mi lesz, s ha lesz, az milyen lesz, ennek cselekvésre sarkalló előérzete a géniusz birodalma.”

(Szabados György)

1939-ben született Budapesten. 1955-ben alakította meg első együttesét, melyben swing alapú jazzt játszottak. A 60-as évek első éveiben – az amerikai hasonló törekvésekkel egyidőben (Coltrane, Coleman, Taylor, Shepp, Sun Ra), de róluk az acélfal mögött nem tudva – a szabad zenei (úgynevezett free jazz) stílust művelte a világon az elsők közt. Szabados művészete annyiban is egyedülálló, hogy rögtön az induláskor sajátos utat kezdett el: zenei anyanyelvben gyökerező művészetet teremtett. A magyar népzene parlando–rubato jellege a szabad, nyitott zeneiségnek biztos formát, dramaturgiai–gondolati elrendezést és tiszta tartalmat biztosított. A népzene, valamint a bartóki és kodályi életmű hatását a szabadosi zene és gondolkodás különféle területein tetten érhetjük. Szabados életműve az egyetemes zeneiség teljességét példázza a legújabb korban. Az időtlen értékek mentén egybefoglalta az arché többezer éves múltját, a jelen pillanatát és a jövő beláthatatlan

A
R
C
K
É
P
E
K

Szabados
György

1939–2011

útjait. Mindezt nem a korra jellemző „széttöredezetttségben élő attitűddel”, hanem a kozmikus ölelés magatartásával élte. Ligeti György Európa egyik legjelentősebb zeneszerzőjeként említi. Külön csoda és számunkra életbevágó, hogy ez az egyetemes érték – csakúgy, mint Bartók és Kodály esetében – a magyar zeneiség gyökérzetéből növekedett Óriásfa. Páratlan és jövőt biztosító teljesítmény ez korunkban. Mindamelllett, hogy lelkes rajongótábora volt, csak a zenei élet periferiájára engedték be a szabadosi muzsikát a magyarországi kultúréletben. Ami az életmű értékén nem, csak a korunkon ejtett csorbát.

1972-ben elnyeri a San Sebastian-i fesztivál különdíját. A spanyolországi siker után hosszú évekig nem kap nyugati kiutazást, nem engedik Nyugaton játszani. 1974-ben jelenik meg korszaknyitó első lemeze, az *Esküvő*. 1982-ben muzsikált először Anthony Braxtonnal. 1985-ben a Markó Iván vezette Győri Balett felkérésére *Szarvassá vált fiak* címmel nagyzenekari művet komponált, amelyet a társulat táncelőadásként Szegeden mutatott be. A bemutató után az aktuális hatalom letiltotta az előadást. 1985-ben Liszt Ferenc-díjat kap. A 80-as évek második felében a bős-nagymarosi

vízlepcső ellen küzdő csoporttal egyfelől közös alternatív Nobel-díjat kap, másfelől a szocialista titkosszolgálatok látókörébe kerül. Különféle kamaragyűjtései mellett rendkívül fontos a régió első és legnagyobb szabad zenével élő nagyzenekara, a nyolcvanas évek eleje óta működő Magyar Királyi Udvari Zenekar (MAKUZ). Alapítása óta a MAKUZ zenekar kültagjainak számított a két neves német muzsikus: Johannes Bauer harsonás és a néhai Peter Kowald nagybőgős is. 2000-ben a MAKUZ-zal bemutatja korszakos nagyzenekari művét, a *Jelenést* a Honfoglalás Millecentenáriumára, az Art Ensemble of Chicago szaxofonosa, Roscoe Mitchell vendégszereplésével. Eurosolardíjat nyert a Balogh János professzorral közösen készített, Duna Tv-ben sugárzott ökológiai műsorsorozatuk. Ritkán megjelenő esszéit, verseit a győri Műhely és Jazz Stúdió, a Vigília és más magyar folyóiratok, lapok közölték. Tagja volt a Szent Korona Társaságnak. 2001-ben Szabó Gábor életműdíjat kapott. 2004-ben a Magyar Köztársaság elnöke a Lovagkereszt érdemrenddel tünteti ki. 2006-ban a Magyar Művészetért díjat, 2007-ben az Aracs Főnix díjat vehette át. 2011-ben Kossuth-díjas.

Különösen nagy hatással volt a délvidéki művészekre, művészeti életre. Írásait, interjút 1980-tól az Új Symposion közölte. 1979-től rendszeresen fellépett Újvidéken, Szabadkán, Zentán, Magyarokánizsán. Tolnai Ottó, Domonkos István, Kovács Tickmayer István esszéiben, interjúiban szellemi társként bukkan föl, Tolnai verse ihlette például *Világszor* című szerzeményét. Erős hatással volt indulásakor Kovács Tickmayer István újvidéki származású zeneszerző zongoramuzsikájára, majd a mára külföldön is számon tartott zentai zeneszerzőre, muzsikusra, Mezei Szilárdra. A világhírű délvidéki származású koreográfus, táncos Nagy József egyik legfontosabb mesterének vallja. A *Kormányzó halála* című Franciaországban készült közös zenés színpadi művet (librettó: Kodolányi Gyula) az európai kortárs opera egyik legkiválóbbjának ismerték el a külföldi kritika.

A MAKUZ zenekar tagjai, Dresch Mihály, Benkő Róbert, Baló István, Grecsó István, Márkos Albert és mások a mai magyar kortárs zene kiválóságai. De nem csak a magyar zenei anyanyelven alkotó zenészekre, hanem például a délszláv és az orosz (Ganelin trió) improvizatív muzsikusra is bátorítólag hatott a saját gyökerű, nagyívű művészet példájával. Az egyre szétesőbb nyugat-európai kortárs zene jobb képviselői egységes, ugyanakkor

nyitott formavilágát, harmonikus szellemiségét csodálták.

Változó civilizációnk újjáéledő rögtönzészvilágában érezte meg azt a „kozmosz nagyszerűséget”, amelynek segítségével kibonthatta a magyar zenei géniusz. A rögtönzés mára megkerülhetetlenül vált *élő* módszerét az utóbbi fél évszázad Európájában Szabados emelte arra a szintre, amelyen az általa szeretett nagy elődök: Bach, Beethoven, Liszt, Bartók művelték. Járatlan úton haladva művészeté biztos szellemi alapot követelt. A kozmosz ember igényét élte, Egészben látó, szellemi alapvetésű és tapasztalati alapú szerves látásmódja gondolkodóként az általa legmagasabbrendűnek tartott Hamvas Bélával rokonítja. Szabados esszéi, interjúi is mindenkor nagy hatásúak voltak értelmiségi körökben. Magasrendűséget fölmutató művészeté és a vele mindenkor azonos emberi magatartása, felszabadult, évszázadokat átvéelő szellemisége egyedülállóvá tette kortársai közt. Nagyfokú rögtönzéssel, valódi, élő zeneiséggel születő muzsikájával szemben hol távolságtartó, hol elítélő volt a társadalmi közeg. Öntörvényű, stílushatárokon átvéelő művészetével az amerikai mintákat utánzó és szellemtelen megalkuvásokba tört magyar jazzvilág éppúgy nem tudott mit kezdeni, mint a rendszerekbe merevült komponált zene akadémikus világa. De nemcsak a meglévő fiókrendszerekbe beilleszthetetlen muzsikája okozta elszigeteltségét. Miközben egyenes, nyílt, hagyományelvű szellemi magatartására az érdek-világ ellenséggként tekintett, közönsége, szellemköre számára pont az ellenkezőjét: egy megújuló, szebb világ előrejelzését jelentette.

Karizmatikus jelensége az alkotó és az ember manapság igen ritka, természetes egységét példázta. Megalkuvásmentes, tiszta művészeté, karrierre sosem kacsingató muzsikusi léte, népét és hazáját szolgáló személyes példamutatása a kor hiteles és nagy alkotójává emelték.

Muzsikájának szoltáros harangozása, himnikus életigenlése, ez az izzófényű, hites és életerős szellemi világ, ami hallgatóságát mindenkor katartikus magasságokba emelte, természetszerűleg nem kellett sem a szocializmus, sem a kapitalizmus sötét, materialista világának. A legmagasabb rendű magyar zene kitaszított volt a magyar kultúrelvetben, amit jól jelez például az is, hogy az utóbbi 15 évben mindössze kétszer játszott budapesti koncertteremben. A fővárosban klubok és színházak ritka vendégeként muzsikált.

Életművének immár mi, a közösség vagyunk adósai.

Önálló lemezei:

Esküvő – kvartett, Pepita Records, 1974.
Adyton – szextett/trió, Krém, 1983.
Szabraxtondos – duó Anthony Braxtonnal, Krém, 1985.
A szarvassá vált fiak, MAKUZ, Hungaroton, 1989.
A Szent Főnixmadár dürrögései – szóló, Adyton Records, 1991.
Homoki zene, MAKUZ, Fonó Records, 1991.
Elfelejtett énekek – trió, Fonó Records, 1992.
Jelenés – MAKUZ & Roscoe Mitchell, Fonó Records, 1996.
A szarvassá vált fiak / Az események titkos története – MAKUZ, 2 CD, Fonó Records, 1996. *Időzene* – Akadémiai Szólisták Kamarazenekara, Fonó Records, 1997.
Time flies/Időfönál – szóló, London, 2000.
A szépség szíve – Szabados György – Mákó Miklós duó, Fonó Records, 2004.
Triotones – Anthony Braxton – Szabados György – Vladimir Tarasov trió, Leo Records, 2004.
Baltás zsolttár – szeptett, archív, Győrfree, 2007.
Készülődés a csatára – MAKUZ, archív, Győrfree, 2007.
Boldogasszony földje – szóló, BMC 2009.
Szabados György – Joelle Leandre duó, koncertfelvétel, BMC, 2011.

Könyvei:

A zene kettős természetű fénye (Váczi Tamással közösen), Magvető, JAK sorozat, 1990. *Írások – tanulmányok, esszék*, B.K.L. Kiadó, Szombathely, 2008.

Verseik, B.K.L. Kiadó, Szombathely, 2011 (előkészületben).

Beszélgetések, B.K.L. Kiadó, Szombathely, 2012 (előkészületben).

Filmzenék:

Örökmozi (rövidfilm), rendező: Tóth János, 1982.
Nagyapáti Kukac Péter mennybemenetele (játékfilm), rendező: Bicskei Zoltán, 2000.
Az ember, aki nappal aludt (játékfilm, közreműködő), rendező: Szabó László, 2003.

Filmek az alkotóról:

...hanem ez a hatalmas égbolt... (filmesszé 60 percen), rendezte: Szabados György és Bicskei Zoltán, 1994.

Az események titkos története (részrtvevők: Grenscó István, Szabados György, Kobzos Kiss Tamás, Vaskó Zsolt), rendező: Medgyesi Gabriella, 40 perc, 2006.

„Fekszik egy ember” – koncertfilm a 70 éves Szabados György tiszteletére. Szárnyas Sárkány Fesztivál, Nyírbátor, 2009. Készítette: Fehérváry Lilla, Oláh László Olivér, Janttyik Csaba (bemutatás előtt).

Fesztivál-archívumok:

Mediawave Fesztivál (Győr);

Fonó (Budapest);

Jazz, improvizatív zene... (Magyarkanizsa).

Kancsár Péter